
АНТОЛОГИЯ НА КЛАСИЧЕСКИЯ
ЛАТИНОАМЕРИКАНСКИ РАЗКАЗ

София, 2021

© Издателство „Изток-Запад“, 2021

Всички права запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде размножавана или предавана по какъвто и да било начин без изричното съгласие на „Изток-Запад“.

За корицата е използвана картина на Константин Богаевски (1911)

© Николай Тодоров, подбор и превод, 2021

© Деница Трифонова, оформление на корицата, 2021

ISBN 978-619-01-0824-5

АНТОЛОГИЯ НА
КЛАСИЧЕСКИЯ
ЛАТИНО-
АМЕРИКАНСКИ
РАЗКАЗ

Подбор и превод от испански
Николай Тодоров

Съдържание

Предговор.....	7	Хосе Мария Роа Барсена			
		Сражения във въздуха.....	98		
АРЖЕНТИНА					
Хоакин Виктор Гонсалес		Мануел Санчес Мармол			
Моята първа библиотека.....	23	Тунел №12	108		
Восъчното дете.....	30	Мануел Гутиерес Нахера			
Мартиниано Легисамон		Историята на едно фалшиво			
Приливът	35	песо	117		
Фрай Мочо		УРУГВАЙ			
Реваншът	41	Едуардо Асеведо Диас			
Енрике Гонсалес Туньон		Сражението при порутените			
Скептичният смилодон	45	зидове.....	131		
БРАЗИЛИЯ					
Машадо де Асис		Хавиер де Виана			
Болногледачът.....	54	Все тая е!.....	145		
Марио де Андраде		Карлос Рейлес			
Първи май.....	65	Мансиля	151		
Монтейро Лобато		ПЕРУ			
Кафе! Кафе!.....	78	Рикардо Палма			
МЕКСИКО				Къде и как дяволът изгуби	
Гилермо Прието		своето пончо	167		
Спомени за един Абелар		Клоринда Маго де Турнер			
от моето време.....	85	Да се падне начаса... ..	176		
		Сесар Вайехо			
		Освобождение.....	183		

КОСТА РИКА

- Рикардо Фернандес Гуардия
 Чудодейният светец 197
- Мануел Гонсалес Селедон
 Колко е часът?..... 207
- Макс Хименес
 Свещеникът..... 214
 Сечаът на палми..... 218

ПАРАГВАЙ

- Мартин Гойкоеча Менендес
 Битката на мъртвците 225
- Рафаел Барет
 Мимоходом 232

ВЕНЕЦУЕЛА

- Тереса де ла Пара
 Духът на везната
 за писма 243
- Хосе Антонио Рамос Сукре
 Козирог 249
 Пратеникът..... 250
 Ученикът на Терсит..... 252

НИКАРАГУА

- Рубен Дарио
 Битум и кръв 255

ЧИЛИ

- Федерико Гана
 Изповеди..... 265
 Господарката 268

ЕКВАДОР

- Пабло Паласио
 Жените гледат звездите 277

ЕЛ САЛВАДОР

- Артуро Амброхи
 Сантиментална история .. 285
 Старостта на Сейба 292

ХОНДУРАС

- Фройлан Турсиос
 Рафаел Нунес 299

КОЛУМБИЯ

- Соледад Акоста
 Моята кръстница..... 305

ДОМИНИКАНСКАТА РЕПУБЛИКА

- Педро Енрикес Уреня
 Сянката..... 317

БОЛИВИЯ

- Адела Самудио
 Чудото на брат Хусто..... 323

Аржентина

Хоакин Виктор Гонсалес

(1863–1923)

Влиятелният писател, педагог и общественик с непоколебими либерални убеждения Хоакин Виктор Гонсалес може да се нарече „класически“ майстор на късия разказ. Литературното му наследство е огромно – 25 тома с над 13 000 страници. При все това той е автор на един-единствен сборник с кратка проза, озаглавен „Разкази“ (1894), съзвучен с някои от идеите на късния романтизъм и на реализма.

Произведенията му успяват да представят Аржентина и нейните жители от позицията на автор просветител и хуманист, познаващ традицията. Гонсалес работи с ясното съзнание за мисията си на първопроходец, но и запазва своята смирена отдаденост. Той познава историята на трудно извоюваната човешка свобода и целенасочено допринася за културното издигане на своята родина. Значимостта на Гонсалес като автор (приживе той е наричан „първия аржентински национален писател“) неизменно се съпровожда от спомена за неговия ярък човешки пример. Някои го сочат за „най-издигнатия“ по отношение на интелекта и морала, докато скромността е само едно от достойнствата му.

В избраните тук два кратки разказа „Моята първа библиотека“ и „Восъчното дете“ личи преходът от автобиографичния елемент през картината на костюмбризма до самостоятелното в сюжетно отношение повествуване.

Моята първа библиотека

(Творба, написана
за една патриотична книга)

Ако трябва да допринеса за тази отечествена книга с истински въздействащ разказ за дълбоко лично преживяване, с разказ, изпаднал от дълбините на душата ми, за мен е нужно да се отдалеча от времето, в което живея, и да се върна в своя роден край, където бликат неизчерпаемите извори на спомена и трептят неповторимо хармоничните съзвучия, в които желая да вникна: да се завърна към своето детство и към планинското си село, понеже там все още живеят гласове, които ме зоват, блуждаещи звуци, които ми отговарят, мимолетни сенки, които идват да ме посрещнат.

Бях много малък, но си спомням суматохата в цялото село, когато един ден като неочакван отговор пред копнежа и любопитството, разгорили се у съседите, се отвори голяма библиотека. Един малък оркестър, образувал се по всеобщо спонтанно желание, отрано се разположи пред входа на къщата. Деца на моята възраст и селяни от цялата околност се струпваха, щом дочуха гръмката и весела музика, предшестваша благородни радости: надниквахме вътре, източили вратове, сякаш там беше затворена мистерия или голяма играчка за едно цяло село, прилично на дете.

Сетне започнаха да пристигат уважаваните личности, достопочтените гости, облечени според етикета, с костюми, извадени да се проветрят подир много време, което им придаваше по-тежък и важен вид от обикновено. И когато вече бяха влезли (много, наистина много народ!), онези, останали отвън, започнаха да напират с такава сила, че трябваше да се позволи на всички дошли да влязат, понеже умираха от любопитство.

Тогава добре разбрах за какво става въпрос. Имаше вътре един господин, който винаги беше товарен с речите и говореше на всички публични церемонии, политически събирания и банкети, давани от губернатора – когато той идваше в селото да ни посети. Ще рече, произнасяше една от няколкото предварително подготвени речи. Обаче този път не изрече същото, което вече знаехме наизуст. Този път в името на националното правителство и на изборения за случая съвет идваше да предаде на селото първата обществена библиотека, основана на това място, за да се дири лъчът на истината и да се просвещават съзнанията, да се изучат правата на всяка личност, за да станем по-свободни.

На улицата се палеха хиляди фойерверки, оркестърът заглушаваше лиричните песни с грабващи токати и възгласите „да живее“, подхванати от някои от празнуващите, се разнасяха из дворовете и по улицата с механично единодушие; то обаче разпалваше всички, дори без човек да знае съвсем точно причината, докато найсетне видяхме да изнасят на рамене една голяма табелка с позлатени букви и да я разполагат над входа. На нея пишеше:

Библиотека „Авеланеда“

С това кръщаване церемониалната част на тържеството достигаше своя връх и когато подканиха насъбралото се множество да влезе, се намърдах най-отпред, между нозете на предните редици, и останах смаян от удивление пред количеството книги, нещо невероятно според тогавашните ми представи.

„Дали някой знае всичко това наизуст?“ – се запитах във вътрешния ми монолог, прекъсван на най-интересните места както от ракетите и музиката, така и от друг спектакъл – всеобщо шествие по улиците, начело с оркестъра, сипещ *тътнеж*, които се разнасяха неспирно, съпътствани от плясканията на безброй ръце, виковете и нескончаемите призови: „Да живее господин доктора Николас Авеланеда!“, „Да живее бъдещият президент на Републиката!“, „Да живее образованието на народа!“ – гласове, които там, наскреда ограденото от планини пространство, отекваха многократно, сякаш природата също бе пожелала да добави *своя* глас за обезсмъртяването на имената, изречени посред такава глъчка.

Когато след толкова тичане насам-натам най-накрая почувствах умора и се върнах у дома, усетих, че в главата ми здраво е заседнала идеята за библиотека, на която самият аз да съм собственик и която да има много, наистина много книги.

У дома все пак имаше книги. Щях да отида до чифлика на дядо и баба – помнех, че там също има един пълен шкаф, който обаче никога не се бях осмелявал да докосна. Щях да измоля от приятелите на моето семейство онези книги, които имаха и които вече бяха изчели; ако не искаха да ми ги дадат, поне временно щяха да ми ги заемат. Не съм предприемал друго начинание с по-голям ентузиазъм и по-голяма вяра, на които още давах основание в моите уши гътнешките приветствия от онзи ден, и воден от убеждението, че правя добро. Не можеше да бъде нещо друго, ако по такъв начин караше да полудеят от радост толкова хора – цялото население на селото.

Не можах да заспя цяла нощ. Обходих всички кътчета, отворих всички ракли, отбелязах колко място има и така успях да събера до леглото си една внушителна купчина томове, лежача в основите на бъдещата, бленувана от мен библиотека. Започнах едно по едно да преглеждам заглавията и авторите: Шатобриан, Калдерон де ла Барка, Александър Дюма, Хосе Сорилия, Фигаро, Лорд Четвъртийлд, „Християнски годишник“, „Ел Корео де Ултрамар“, „Ел Мусео де лас Фамилиас“... Изгърсвах праха и почиствах кориците и когато най-сетне заспах, имах сияен, бляскав сън, изпълнен с радостни видения и необикновени прелести.

Едва се бе зазорило, когато отново скочих на крака и продължих със започнатото дело, издирването на захвърлени томове – от тези, които лежах в зимници и мазета, служейки за храна на гризачите, докато един неочакван ден се появяват, подобно на призрак от прастари времена, за да кажат на гордата и напета нова наука: „По-спокойно, госпожо, това го казах аз преди три, пет или седем века, тъй че имайте добрината поне да го признаете!“

Моят устрем и оживеност се насърчаваха и от повсеместната мода още в ранни зори да се ходи до обществената библиотека и да се взимат книги. Пробождаше ме пареща завист, когато виждах обитателите на дома ми да тичат и да си избират от новичките из-

дания, които сетне донасяха и отгръщаха – пред моите изоставени на произвола на съдбата старовремски тухли, пред моите злополучни антики.

Същия този ден беше завършен шкафът, където трябваше да ги подреда изправени, с блестящи от измиването гърбове, със заглавия полуизтрити или пък появили се наново подир измиването. Изпитвах рядка наслада да съзерцавам дебелите букви, изписани с разкошна калиграфия по пожълтелите кожени корици на старинните книги. Когато напълих целия шкаф и видях правилно строените си томове, посърнах заради разликата между старите и новите книги: едните се редяха тежки, сериозни, вдъхващи почит, пазейки достолепния си вид на престарели жреци; другите бяха мънички, с натрапливи багри и позлата, с облик, който вдъхваше твърде малко уважение. Инстинктът ме задължаваше да ги разделя: едните не се чувстваха добре до другите и затова отдадох своите предпочитания на по-големите.

Трябва да споделя, че по онова време не бях лош ученик. Донейде се бях прочул заради едни публични изпити, на които се представих доста добре и дори прочетох на глас пред всички дами и господа от селото едно послание, чийто автор вече не си спомням. Поради тази причина скоро всички научиха за тази новоизграждаща се библиотека и започнаха да ми изпращат все повече и повече книги, и дори онези купища официални известия от Буенос Айрес, които се разнасят из цялата страна, за да... за да се увива с тях захарта в магазините или даже за да се запълва мястото между бъчвите в някоя отдавна невиждала вино изба. Мен обаче не ме отблъскваха, понеже така натрупвах по-голям брой.

В своя кабинет моят баща неизменно правеше големи сбирки, на които се стичаха всички управляващи и на които се обсъждаха новините от вестниците в Буенос Айрес и провинциите, правеха се винаги весели догадки – понеже такава е политиката – относно триумфа на техните кандидати и се прекарваха дни и нощи, в които учителят от моето училище беше каран да изчита редакционните статии, кореспонденцията от Европа и протоколите от заседанията на конгреса. Случи се така, че моят баща сподели със своите гости вестта за библиотеката, която събирах, и за моето

намерение да я направя обществено достояние. Наредиха да ми бъде съобщено да очаквам наплив от хора, понеже желали да се запознаят с уредбата и да използват книгите.

– Какво да правя! – възкликнах сам на себе си. И с голяма бързина се захванах да подготвя всичко за посещението. Минах с бърсалка от пера гърбовете и ръбовете на книгите, подредих мебелите в стаята, сложих един стол пред шкафа и с внушителен том в ръце седнах да чакам обявеното гостуване, като се правех, че чета.

Гостите пристигнаха съвсем скоро, водени от моя баща: всички имаха сериозни изражения, сякаш ще присъстват на тържествена церемония, и бях много далече от мисълта, че идват да ме поставят в неловко положение.

Един господин – все още си го спомням, – който по време на предизборната борба списваше на ръка вестник, за да го чете на малобройната публика пред входната си врата, ме запита дали имам редица от възможно най-редките писатели и останалите го погледнаха сякаш изненадани, че този човек знае толкова много.

– Не, господине – отвърнах аз. – Вие виждате, че тази библиотека едва е започнала да се прави. Но ако желаете да прочетете „Християнски годишник“, навярно ще ви свърши работа: моята мила баба ми каза, че тази книга трябва да се чете всеки ден и може да се научи много от нея. Имам тук и „Писмата на Лорд Честърфийлд“, „Стихотворения“ от Сориля, „Граф Монте Кристо“ и няколко големи тома, които още не знам как се казват..

И така всеки започна да ме пита дали случайно имам тези или онези книги, видени някъде случайно, чиито заглавия и автори едва успяваха да произнесат; най-сетне разбрах намеренията им да подкопаят моето начинание и си наумих да ги изпъдя, казвайки им, че вече е време да затварям... Всички бяха много мили и когато прекрочаха прага на моята разхвърляна стая, пригодена за библиотека, чух един от тях да казва на баща ми, че действията ми обещаваха в бъдеще да стана... нещо, което сега не се осмелявам да споделя.

Скоро другите деца, моите съученици, научиха за библиотеката – но с изключение на един или двама, които си взеха книги, останалите не стъпиха повторно в салона ми, оставяйки ме на сухо,

сам-самичък с импровизираното гише пред моите стари проядени томове.

И можете да ми вярвате, че им бях благодарен – понеже нямах друг избор, освен да се захвана да ги чета един по един; и подир няколко дни вече нямаше сила на земята, която да може да ме откъсне от креслото в моя кабинет, където прекарвах по цял ден, без да видя слънцето, напълно завладян телом и духом от тайнствената среща с онези големи книги, изровени от сън, който щеше иначе да е вечен.

Съвременният дух – в лицето на моите другари и братята ми – правеше всичко възможно да ме изтръгне от усамотението и затворничеството ми; и сетне моят баща беше този, който ми нареди да зарежа това необузвано четене, бойки се, че то сериозно ще увреди здравето ми. Всички те имаха право; бях много малък и затова е нямало как да имам сили да се избавя от невидимите мрежи, в които паднах, воден от детското си своеволие.

Това се случи през лятната ваканция и родителите ми се старяха да ме накарат да участвам в игрите и развлеченията на другите деца. Ако обаче си служех с хитрости и измами, за да се надсмея над тия основателни тревоги, и ходех да се крия под едрите и гъсти филизи на лозето или под големите клони на дърветата, покрити с пълзящи растения, заедно с някоя от любимите ми книги.

В моя дух беше настъпила дълбока промяна: желанието ми да отворя библиотеката си за всички се пресече от егоистичното желание да я запазя само за себе си, да я скрия и дори да залича в останалите спомена, че са я виждали.

Завладяла ме бе жажда – подобна на тази, която измъчва пиячите – да погълна всички книги, да погълна всички тайни, скрити между мухлясалите и влажни корици, и да не пиляя чувствата си за нещо различно от моя идеален свят или фантастичното мироздание на четивата ми.

Пред очите ми се появява една случка и при самото ѝ припомняне се връща и впечатлението от онези дни. Прислонил се в нещо като пещера, която открих сред гъсталака на розовите храсти и лозето, една вечер, в която повеите на планинските ветрове разхлаждаха жаркото лято, четях опиващите страници от „Геният на

християнството“ на Шатобриан, посветени на поетичното превъзнасяне на култа към мъртвите. Изнизваха се много часове и слънцето, вече клонящо над Фаматима, започна прилежно да събира полите на своите светли одежди; нощта се спусна в галоп, без да осъзнавам какво се случва в света навън. Духът ми бе озарен от много различен ден – сияйния ден на възбуденото, трескаво, преливащо въображение; цялото бляскаво творение на безсмъртната поема живееше, бушуваше и ехтеше в моята глава, извиквайки ме да присъствам на ослепително тържествени сцени, в които обожествената природа се разтваряше в ухания и съзвучия под необятния храм на създанието; в ушите ми ясно отекваха заплашителните и мощни камбани и тежките, отмерени напеви на опелото; пищни кортежи преминаваха пред погледа ми, забулени от странна мъглица, сред облаци от тамян и стотици молитвени гласове.

Изведнъж някакъв неочакван шум между клоните на розовите храсти ме откъсна от пълното вцепенение. Тялото ми се смрази и без повече да ме е грижа за пролуките из този лабиринт от филизи, вкопчени един в друг като пепелянки, тъй че да ме задържат в плен, се впуснах в безразсъден бяг, поглеждайки от време на време назад да не би призраците да ме следват.

Нощта беше настъпила и отдалече чувах болезнени жалби или както се казва, призовавания от отвъдното – виковете на моя баща, на моите братя и на слугите, които много по-рано се бяха захванали да ме дирят. Тичах с небивали скокове, сляп, обзет от необикновен страх, и дойдох на себе си чак когато майка ми скри в двете си ръце пламналото ми лице...

Минало е много време оттогава. Върнах се пораснал в това село, където направих прочутата си библиотека и където се разболях от болестта на книгите – и когато се върнах, намерих само останки от попиляната библиотека „Авеланеда“. В бащината къща открих самота и пустота; в овощната градина и сред лозите нямаше и помен от величествените дървета и пищните розови храсти на моето детство. Най-сетне, в дълбините на моето съществуване озоваха скупчени руините, сред които като светилник в храм гори неугасимият пламък: желанието, подхранвано от надеждата, жаждата за идеал, все по-силна и все по-ненаситна!